

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПРИРОДНІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ
ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи Geo1-M19
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньою програмою Середня освіта
(Географія)
Суботіна Оксана Анаталіївна

Керівник:
Касіяник І.П., кандидат географічних наук,
доцент

Рецензент:
Лісовський А.С., кандидат географічних
наук, старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2020 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИЗМУ	7
1.1 Сутність поняття та види туризму	7
1.2 Функції туризму	13
1.3 Чинники розвитку туристичної діяльності	15
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО-РАЙОНУ	19
2.1. Загальна характеристика природно-ресурсного потенціалу	19
2.2. Кліматичні ресурси району та їх вплив на розвиток рекреації і туризму	22
2.3. Рельєф та водні ресурси	23
2.4. Бальнеологічні ресурси	28
2.5. Біологічні ресурси	30
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РАЙОНУ	33
3.1. Складові історико-культурного потенціалу регіону	33
3.2. Архітектурні, історичні і культурні пам'ятки	39
3.3. Розважальні події міста Кам'янець-Подільський	42
РОЗДІЛ 4. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ	48
4.1 Розвиток культурно-пізнавального туризму	48
4.2 Ефективність ресурсокористування в межах регіону	52

	3
4.3 Аналіз можливостей розвитку екстремального туризму	56
РОЗДІЛ 5. ШЛЯХИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ У КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ	60
5.1 Критерії, що характеризують механізм раціонального використання та охорони туристичних ресурсів	60
5.2 Збалансоване природокористування на прикладі екологізації туристичної галузі	63
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	76
Додаток А Відпочинок на воді в межах підзони Середнього Придністров'я	76
Додаток Б Популярні туристичні пам'ятки природи Кам'янець- Подільського району	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному суспільстві туризм набуває швидкої популярності та масового характеру. Тепер, туризм не лише як елітний продукт, він став більш доступним для практично усіх верств населення. Тепер сфера туризму дає змогу вирішити низку соціальних проблем, сприяє підвищенню рівня освіти, вдосконаленню системи медичного обслуговування населення, впровадженню нових засобів поширення інформації тощо.

Значний туристичний та рекреаційний потенціал, велика кількість історичних пам'яток та пам'яток архітектури, унікальний природний ландшафт, створюють усі передумови для ефективного використання цих ресурсів з метою розвитку туристичної галузі.

Найважливішою передумовою організації рекреаційної діяльності виступають рекреаційні ресурси. Під рекреаційними ресурсами розуміють об'єкти, явища і процеси природного, антропогенного та соціального походження, що використовуються або можуть бути використані для розвитку рекреації та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, її спеціалізацію та економічну ефективність.

В Кам'янець-Подільському районі значну частину природного потенціалу складають кліматичні ресурси, рекреаційні ландшафти, оздоровчі ресурси, природно-заповідні об'єкти та території історико-культурного значення. Це унікальні ресурси для перспективного розвитку зон рекреації і туризму.

Кам'янець-Подільський район належить до районів з найсприятливішими природними, екологічними умовами, значною кількістю історико-культурних об'єктів, які є базою для розвитку рекреаційного

комплексу. До цього комплексу входять галузі, які займаються організацією відпочинку населення: туризм, санаторно-курортне господарство. Рекреаційні ресурси зокрема, а також природно-туристичний потенціал (ПТП) території, в цілому.

Тому наукова актуальність теми дипломної роботи полягає у визначенні рекреаційного потенціалу району, визначенні проблематики туризму як сфери життєдіяльності особистості. Розуміючи особливості функціонування туризму, як соціальної сфери, та організовуючи збалансоване використання рекреаційних ресурсів забезпечує успішний розвиток туристського напрямку.

Об'єкт дослідження – туризм як сфера дозвілля в сучасному суспільстві.

Предмет дослідження – туристично-рекреаційні ресурси Кам'янець-Подільського району.

Мета дослідження полягає у встановленні сучасного стану туристично-рекреаційних ресурсів Кам'янець-Подільського району та шляхів їхнього збалансованого використання.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність поняття туризм та визначити основні його види;
- встановити основні функції туризму та його ефективність;
- розглянути базові чинники туристичної діяльності;
- проаналізувати природно-рекреаційний потенціал Кам'янець-Подільського району;
- дати характеристику історико-культурного потенціалу території дослідження;
- охарактеризувати туристично-рекреаційний потенціал у межах досліджуваного району;
- вказати роль затребуваності соціокультурного потенціалу як основи розвитку туризму в межах Кам'янець-Подільського району;

– висвітлити шляхи збалансованого використання туристичних ресурсів в межах Кам’янець-Подільського району.

В ході дипломного дослідження застосовувалися такі загальнонаукові **методи**, як аналіз, синтез, аналогія, індукція, дедукція, спостереження, статистичний метод. Застосування даних методів дозволило отримати інформацію про стан рекреаційних ресурсів в межах Кам’янець-Подільського району та можливості їх збалансованого використання. Обробка і інтерпретація даних здійснюється методами типологізації, угруповання, класифікації і ранжування.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що для території Кам’янець-Подільського району подано детальну характеристику природно-ресурсного потенціалу (поряд із достатньо вивченими природно-рекреаційним, та туристично-рекреаційним історико-культурним); визначено ступінь та проблеми реалізації збалансованого використання туристично-рекреаційних ресурсів Кам’янець-Подільського району; виявлено затребуваність соціокультурного потенціалу та виділено основні положення концепції збалансованого природокористування на прикладі екологізації туристичної галузі.

Практичне значення дослідження. Матеріали дослідження можуть слугувати базою для проведення досліджень природних туристично-рекреаційних ресурсів туризму інших регіонів. Результати дослідження можуть бути цікаві для керівників, фахівців туристичних установ з метою коригування їх діяльності з розвитку рекреаційного потенціалу сфери туризму в межах Кам’янець-Подільського району, використані в діяльності засобів масової інформації при висвітленні проблем, що стосуються ролі туризму в сучасному суспільстві.

Обсяг і структура роботи. Дипломна робота магістра складається зі вступу, п’яти розділів, що містять шістнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Загальний обсяг роботи 77 сторінок. Список використаних джерел включає в себе 60 найменувань.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження природних туристично-рекреаційних ресурсів Кам'янець-Подільського району дозволяє зробити такі висновки:

1. Перспективи розвитку рекреаційної сфери району лежать в площині прихованих можливостей ефективно використовувати цей наявний потенціал. Найважливішою передумовою організації рекреаційної діяльності виступають рекреаційні ресурси.
2. Рекреаційній діяльності району та міста сприяють наявні природно-кліматичні умови, різноманітність ландшафтних територій, багаточисельні пам'ятки природи, історії, культури тощо.
3. Кам'янець-Подільський район має сприятливі природно-рекреаційні умови перетворення туристичної сфери діяльності на одну з провідних галузей. Сприятливі кліматичні умови, карстові печери, річки, лісові масиви, унікальні ландшафти Придністер'я та Товтрового пасма використовуються недостатньо і при раціональному їх використанні можуть слугувати основною базою для розвитку багатьох видів туризму.
4. Територію району можна використовувати з рекреаційною метою упродовж всього року. Основні можливі тут види рекреаційної діяльності: туризм і спорт (масовий пішохідний, водний, автомобільний і кінний туризм, спортивний пішохідний туризм, масовий лижний туризм і спорт); загальнооздоровчий відпочинок (пішохідні прогулянки, спортивні ігри, екскурсії, лижні прогулянки) любительські промисли (збір грибів і ягід, рибальство, мисливство); кліматичне і бальнеологічне лікування; пізнавально-культурний (екскурсії та інше).

5. Економічна політика Кам'янець-Подільського району в сфері туризму поєднує інтереси державних, колективних і акціонерних підприємств, приватних фірм, громадських організацій і окремих громадян. Тісний взаємозв'язок між туризмом та іншими галузями економіки обумовлює створення єдиної інфраструктури, яка б забезпечувала створення, реалізацію і просування на українському і закордонному ринках якісного туристичного продукту
6. У Кам'янець-Подільському районі поширений такий ряд проблем: в межах рекреаційних зон, що не облаштовані необхідною супутньою туристичною інфраструктурою відбувається засмічення приміських зон; нераціональне використання природних лікувальних ресурсів, негативний вплив транспорту автомобільного, річкового; великий потік неорганізованих рекреантів та туристів на фоні недостатньо розвинутої готельної мережі та масової пропозиції на тіньовому ринку послуг розміщення житлового фонду
7. Для зменшення рекреаційного навантаження та використання туристичних ресурсів необхідно розвинути екологічний туризм, який дозволить зменшити навантаження, що завдає природі нераціональне, споживацьке ставлення людини, зможе зберегти кутки незайманої природи, сприятиме примноженню природних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. В. Історія туризму : підручник. Харків : Харківська національна академія міського господарства, 2010. 294 с.
2. Баженова С.Е. Сучасний стан туристичної галузі в Хмельницькій області. *Вісник Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Економічні науки*. 2013. №. 8. С. 314-315.
3. Баженов О. Л. Кам'янець і Кам'янецьчина на Пониззі в XII–XIII ст. Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських зв'язків: історія і сучасність: Збірник наукових праць за підсумками міжнародної науково-практичної конференції : Кам'янець-Подільський, 2004. С. 30-34.
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія. Київ, 2001. 395 с.
5. Білецька Г. А. Рекреаційні ресурси мінеральних вод Хмельницької області. *Довкілля та здоров'я*. 2008. № 4. С. 28-31.
6. Білецька Г. Соціально-економічні та екологічні аспекти розвитку рекреаційного господарства у Хмельницькій області. *Вісник ХНУ Екон. науки..* 2007. №1. С. 219–221.
7. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг : навчальний посібник. Харків : ХНУМГ імені О.М. Бекетова, 2013. 202 с.
8. Винокур І. Кам'янець-Подільський державний історико- архітектурний заповідник. Львів : Каменяр, 1981. – 95 с.

9. Галушкіна Т.П., Грановська Т.П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм : монографія. Херсон: ХДУ, 2009. 372 с.
10. Гаманюк Т.І. Економіко-географічні особливості розвитку дністровської територіально-рекреаційної системи. *Проблеми економічної географії Поділля*. 1988. С. 49–51.
11. Герасименко В. Г. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2016. 262 с.
12. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк: Надстир'я, 2008. 528 с.
13. Гільберг Т. Рекреаційне господарство Хмельницької області. *Географія та основи економіки в шк.* 2002. № 1. С. 43– 44.
14. Гончарук В., Білявський Г., Ковальов М. М., Рубців Г. Національна екологічна безпека та екологічна паспортизація водних об'єктів. *Вісник Національної академії наук*. 2009. № 5. С. 22-29.
15. Гуменюк О.В. Розвиток туризму в Хмельницькій області як складова характеристика міжнародного бізнесу регіону. *Актуальні проблеми розвитку рекреаційного бізнесу в Україні та підвищення його конкурентоспроможності*. 2014. С. 27.
16. Денисик Г. І., Хаєцький Г. С., Стефанков Л. І. Водні ландшафти Поділля. Вінниця : ПП «Видавництво «Теза», 2007. 216 с.
17. Денисик Г.І. Природнича географія Поділля. Вінниця : ЕкоБізнесЦентр, 1998. 184 с.
18. Денисик Г. І., Воловик В. М. Рекреаційні ландшафти Поділля. Вінниця : ПП«Едельвейс і К», 2009. 206 с.

- 19.Дмитрук О.Ю., Щур Ю.В. Екологічний туризм як дидактична основа раціонального природокористування та геоекологічної освіти : Регіональні екологічні проблеми: 36. наук. праць. Київ : 2002. С. 45-50.
- 20.Дубас Р.Г., Економіка природокористування: навч. посіб. Київ : МП Леся, 2007. 448 с.
- 21.Жупанський И., Лясота Е. Особенности структуры Хмельницкой областной рекреационной системы. *Екон. география*. 1987. № 40. С. 92–97.
- 22.Журба І. Є. Головні напрями раціонального використання природно-ресурсного потенціалу Хмельницької області в умовах трансформації економічної системи України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 2 (1). С. 205–209.
- 23.Журба І. Є. Теоретико-методологічні проблеми формування ресурсної стратегії сталого розвитку України в нових умовах господарювання. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 5 (251). С. 268–273.
- 24.Журба І.Є. Стан та перспективи використання рекреаційних ресурсів Хмельницької області. *Вісник ТУП Екон. науки*. 2003. № 2. С. 48–51.
- 25.Заставецький Б.І., Заставецька О.В., Дітчук І.Л. Географія Хмельницької області. Тернопіль: орендне п-во "Тернопільська обласна друкарня", 1995. 96 с.
- 26.Іванух І., Данилишин Б. Природно-ресурсний потенціал України і шляхи підвищення його використання. *Економіка України*. 2008. №1. с. 36-38.

27. Ільїна О. В. Туризм. Рекреаційна географія : поняття і терміни : навчальний посібник : Луцьк : Терен, 2004. 104 с.
28. Завальнюк О.М., Комарницький О.Б. Кам'янець-Подільський : історико-популярний нарис : Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2001. 119 с.
29. Кифяк В.Ф. Сфера рекреації та туризму як складова регіональної економічної системи. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. №1. с. 116-119.
30. Кляп М. П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму : навч. Посібник : Київ : Знання, 2011. 334 с.
31. Ковальчук С., Любінська Л., Сорочан Ю. Водні багатства Хмельниччини : Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 164 с.
32. Ковальчук С.І. Природно-заповідний фонд Кам'яниччини. Кам'яниччина: історія, розвиток, перспективи: Наук. зб. Кам'янець-Поділ. 2008. С. 40–49.
33. Ковтуник І.І. Орографічні (ресурси рельєфу) рекреаційні ресурси Хмельниччини : Історико-культурні, географічні та економічні аспекти розвитку туризму на Хмельниччині: колективна монографія [кол. авторів; за ред.: С.А. Копилов (гол. ред.), С. Е. Баженова (наук. ред.)]. Кам'янець-Подільський: в-во Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 2017. 168 с.
34. Ковтуник І.І. Рекреаційні ресурси Хмельниччини / Хмельниччина туристична: історикокультурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку: колективна монографія [кол. авторів; за ред.: С.А. Копилов (гол. ред.), С.Е. Баженова (наук. ред.)]. Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун. ім. Івана Огієнка, 2015. 192 с.

- 35.Королюк И.К. Подольские товтры и условия их образования. *Труды Ин-та геол. наук.* 1952. № 110. 140 с.
- 36.Костюшин В.А. Воздействие рекреации на живую природу : монография. Киев : Национальный экологический центр Украины, 1997. 42 с.
- 37.Кусков А.С., Голубева В.Л., Одинцова Т.Н. Рекреационная география : Учебно-методический комплекс. Москва : МПСИ, Флинта , 2005. 496 с.
- 38.Лебедева В. Туристична галузь: погляд з регіону. *Віче.* 2005. № 3. С. 53-55.
- 39.Любіцева О.О., Панкова О.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України : Навчальний посібник. Київ: "Альтерпрес", 2007. 369 с.
- 40.Ніколаєв К.Д., Ісаєнко В.М. Екологізація туристичної галузі, її роль у зменшенні впливу на біорізноманіття та навколишнє середовище : Агроекологічний журнал, спецвипуск. Київ, 2009. С. 228–232.
- 41.Ніколаєв К.Д., Шкарубіло Л.А., Ісаєнко В.М. Умови створення екотуризму в державі. *Людина і довкілля. Проблеми неоекології.* 2008. № 1-2. С. 78-93.
- 42.Николаенко Д.В. Рекреационная география : Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва: ВЛАДОС, 2003. 288 с
- 43.Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство : навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2003. 352 с.
- 44.Природа Хмельницької області / За ред. К.І.Геренчука. Львів: Вища школа, 1980. 152 с.
- 45.Романов А.А., Саакянц А.А. География туризма : Учебное пособие. Москва: Советский спорт, 2002. 464 с.
- 46.Рутинський М. Й. Географія туризму України : навч.-метод. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 160 с.

- 47.Сафулліна В. Перспективи розвитку курортної галузі та рекреаційних територій в Україні. *Управління сучасним містом*. 2007. № 12. с. 88-94.
- 48.Сергеева Т.К. Экологический туризм : учебник для вузов. Москва: Финансы и статистика, 2004. 360 с.
- 49.Сивий М. Мінеральні ресурси Поділля : конструктивно-географічний аналіз і синтез : Підручники і посібники. Тернопіль. 2004. 654 с.
- 50..Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. Посібник. Київ: Альтерпрес, 2006. 264 с.
- 51.Стеченко Д.М. Наукові аспекти економічної діагностики природно-рекреаційного потенціалу регіону. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. №1. с. 136-139.
- 52.Танасійчук О.Ю. Особливості природної складової рекреаційного комплексу Хмельниччини. *Геополітика и экогеодинамика регионов*. 2014. Т. 10., № 2. С. 790-798.
- 53.Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія 2-ге вид., випр. та доповн. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 463 с.
- 54.Уварова Г. Рекреаційно-туристичний потенціал України. *Географія та основи економіки в школі*. 2008. №2. с. 29.
- 55.Харічков С.К. Проблемні питання сталого розвитку рекреацій та туризму в Україні, *Туристично-краєзнавчі дослідження*.2009. №2. с. 68.
- 56.Хмельниччина туристична : історико-культурні, природногеографічні та економічні аспекти розвитку / за ред. С.А. Копилова (гол. ред.), С.Е. Баженової (наук. ред.). Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. Розд. 7. С. 120-149.
- 57.Храбовченко В.В. Экологический туризм : Учебно-методическое пособие. Москва: Финансы и статистика, 2003. 208 с.

- 58.Цьохла С.Ю Активізація та розвиток інвестиційної діяльності в сфері курортно-рекреаційного господарства. *Інвестиції. Практика та досвіт.* 2008. № 22. с. 6-10.
- 59.Черчик Л.М. Оцінка сучасного стану та перспектива розвитку рекреаційного природокористування в Україні [в т.ч. на Хмельниччині]. *Актуальні проблеми економіки.* 2008. № 6. С. 180–186.
- 60.Черчик Л., Єрко І., Коленда Н., Міщенко О. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області : Монографія. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 52 с.